

Гнучкість. Мала Рада мала право знижувати або звільняти від сплати внесків незможних членів. Оперативне скликання зборів: Велика Рада мала право скликати надзвичайні Загальні Збори до Львова або іншої місцевості в міру потреби, а була зобов'язана це робити на запит (1/4) звичайних членів. Це забезпечувало механізм швидкого скликання керівного органу.

Децентралізація. УГК мав децентралізовану структуру, це мережа з 45 осередків на рівні Східної Галичини.

Диверсифікація фінансування. Комітет не покладався на єдине джерело доходу, а використовував різні способи отримання фінансування, зокрема: регулярні місячні внески від звичайних членів, організація офіційних зборів коштів серед населення, спадщина на користь Комітету, пожертви місцевих благодійників (добродії), пожертви української діаспори, національні фінансові й кооперативні установи та Греко-католицька церква.

Ще важливим принципом є прозорість й підзвітність, як вже згадувалося в структурі УГК була Контрольна Комісія, яка мала перед кожним засіданням робити перевірку, аудит документів та фінансів.

Однією з найбільш стратегічно важливих принципів комітету є ризик менеджмент. Розуміючи загрозу ліквідації в умовах польської окупації, секції УГК були організовані настільки ефективно і професійно, що вони стали підґрунтям для створення незалежних фахових товариств, як: «Союз українських адвокатів» та «Українське товариство допомоги інвалідам». Це забезпечувало продовження функцій УГК після її ліквідації. Те саме стосується фінансової справи: в Уставі прописано що майно переходить на «Українське Товариство охорони дітей і опіки над молоддю у Львові», а якщо не існуватиме, то на «Товариство «Просвіта» у Львові».

Загалом УГК це про високий рівень бюрократичної організації й чітку дисципліну. Структура членства і управління була складною трьохрівневою моделлю, але дієвою для сталої діяльності на допомогу населенню Галичини.

Тамара Галицька-Дідух (Івано-Франківськ)

ГАЛИЦЬКА СОЦІАЛІСТИЧНА РАДЯНСЬКА РЕСПУБЛІКА ТА ЇЇ РОЛЬ ЯК МАРІОНЕТКОВОЇ РАДЯНСЬКОЇ КВАЗІДЕРЖАВИ

Галицька Соціалістична Радянська Республіка (ГСРР), проголошена у липні 1920 р., є одним із найяскравіших прикладів радянської експансії на західноукраїнських землях у період Української національно-демократичної революції та радянсько-польської війни. Незважаючи на гучні декларації про встановлення радянської влади, ГСРР фактично функціонувала як маріонеткова квазідержава, створена Москвою і повністю залежна від політичної та військової підтримки РСФРР.

У лютому 1919 року виникла Комуністична партія більшовиків Галичини і Буковини, яка діяла як обласна структура КП(б)У. Її діяльність передувала створенню так званої галицької «державності», проголошеної лише в липні 1920 року. КПСГ активно виступала проти уряду ЗУНР, прагнучи встановити владу рад за зразком радянської Росії.

У березні 1919 року уряд у Петрограді намагався домовитися з керівництвом ЗУНР про створення «коридору» для проходження Червоної армії з метою підтримки угорського радянського режиму Бели Куна. Як зазначив член Реввійськради XIII армії Г. П'ятаков, через територію Галичини планувалося налагодити зв'язок із радянською Угорщиною.

26 лютого 1920 року в Москві при ЦК РКП(б) засновано Галицьке бюро (Галбюро), головним завданням якого стало ведення обліку вихідців із

Галичини, організація серед них політичної та агітаційної роботи, а також видавнича діяльність. Згодом, 23 квітня 1920 р., у Києві утворили Галицький організаційний комітет (Галоргком) під керівництвом Ф. Кона, що займався пропагандистською діяльністю серед місцевого населення. Крім того, відкрито спеціальні курси для підготовки 150 агітаторів, призначених для роботи на території Галичини, зайнятій радянськими військами.

Військові перемоги Червоної армії під час радянсько-польської війни в червні 1920 року знову пробудили у керівництва РСФРР сподівання на поширення соціалістичної революції на територію Європи. У цьому контексті питання так званого «визвольного походу» до Східної Галичини набуло особливої актуальності. У своїй доповідній записці до В. Леніна Л. Каменев наголошував, що саме з галицьких земель селянський рух може швидше охопити Польщу, ніж через напрямки Мінськ – Варшава, а також підкреслював стратегічне значення Галичини як «воріт до Угорщини», контроль над якими є вкрай важливим.

Радянський уряд прагнув сформувати у жителів Східної Галичини позитивне ставлення до Червоної армії. Ленін представляв дії радянської влади як місію допомоги пригнобленим народам світу. Окупацію пояснювали бажанням більшовиків підтримати «робітників і селян Галичини у створенні власної радянської влади». Підкреслювалося, що Червона армія сприяє «ліквідації старого капіталістичного устрою та побудові нового – соціалістично-комуністичного».

19 червня 1920 р. нарком закордонних справ РСФРР Г. Чичерін у записці до Леніна порушував питання про можливість «приєднання Східної Галичини до України» під час переговорів з Польщею. Для Леніна ж західноукраїнські території мали значення не лише політичного, а й революційного плацдарму. Він зазначав, що володіння Східною Галичиною створює сприятливі умови для подальшого розгортання революційного руху в Європі: «Маючи Галичину, ми отримуємо базу проти сучасних держав... і відкриваємо шлях до Угорщини, де достатньо невеликого поштовху, щоб спалахнула революція. Ми розуміємо, що ризик великий, але боротьба за Галичину – це боротьба за майбутнє світової революції».

30 червня 1920 р. на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У розглянуто питання про створення Галицького революційного комітету – органу, який мав діяти після вступу Червоної армії на галицькі землі. Одночасно при ЦК РКП(б) сформували Галицьке бюро з питань пропаганди та агітації.

8 липня 1920 р. створено Галицький революційний комітет (Галревком) у складі: В. Затонського (голова), М. Барана (заступник), Ф. Конаря, К. Литвиновича та І. Немиловського. 16 липня 1920 р. пленум ЦК РКП(б) затвердив його склад. У декларації від 15 липня Галревком проголосив створення радянської держави – Галицької Соціалістичної Радянської Республіки, яку планувалося зробити «радянською Швейцарією» – осередком комуністичного інтернаціоналізму між Сходом і Заходом.

11 серпня 1920 р. на пленумі Центрального Комітету КПСГ зазначалося, що Галревком перебуває у повній ідейній та організаційній залежності від ЦК КП(б)У. Сам В. Затонський наголошував, що питання державного устрою Галичини є «треторозрядним». При цьому більшовики заявляли, що уряд ЗУНР «не має жодних повноважень і стоїть поза революційним законом».

Документи Галревкому, у тому числі декрети, друкувалися польовою друкарнею Політвідділу Реввійськради XIV армії РСЧА. У першому декреті комітет оголосив себе єдиним органом вищої влади до скликання Першого з'їзду Рад, передаючи владу на місцях підлеглим повітовим, міським і

сільським ревкомам. Декрет про землю встановлював «народну власність» на земельні ділянки понад 30 моргів (33,6 га), які переходили у власність держави без розподілу серед селян. У декларації «Про права і обов'язки робітників у ГСРР» головним принципом визнавалася «диктатура пролетаріату». До перших актів належали також декрети про скасування державного статусу української мови, про відокремлення церкви від держави, про валютний обмін і нормування збору врожаю.

Населення сприйняло земельну політику пасивно. Як згадував В. Затонський, селяни не розуміли гасла «грабуї награвоване» й не бажали порушувати «святе право власності». Лише після перевірки справжності документів вони погоджувалися збирати хліб на панських землях.

Більшовицький терор поширився і на Галичину. З вересня 1920 р. завідувач відділу Галревкому М. Левицький повідомляв радянському уряду, що в повітах діють ревкоми, тісно пов'язані з Галицькою ЧК, які борються з контрреволюціонерами, саботажниками та шпигунами. Їхня діяльність включала обшуки, арешти, облави, конфіскацію майна й адміністративні покарання.

Хоча в Галичині створено 20 повітових і 1150 сільських ревкомів, їм не вдалося розгорнути активну діяльність. Це пояснювалося слабкою організацією ліворадикальних сил у Східній Галичині на початку 1920-х рр. та недовірою більшовиків до місцевого населення. Для посилення впливу залучали галичан із Росії та Наддніпрянської України, проте їх було недостатньо, тому вирішили «мобілізацію в Галичині не проводити, добровольців приймати обережно».

У серпні 1920 року під час другої спроби контрнаступу Червоної армії у Сколе Ференц Бекеш проголосив створення Бойківської Радянської Республіки, яка проіснувала кілька днів. До середини вересня польсько-українські війська підійшли до Тернополя, що змусило галицьких більшовицьких урядовців відступити за Збруч. З регіону вивозили обладнання підприємств, сільськогосподарські знаряддя, валюту, коштовності, а також реквізовані харчі та худобу. 25 вересня Галревком самоліквідувався, а згодом були ліквідовані Галбюро та Галоргком.

Під час Ризької мирної конференції (вересень 1920 – березень 1921 рр.) уряд РСФРР розглядав можливість міжнародного визнання ГСРР і підтримував Галревком, навіть планувалося створення єдиного галицького представництва для ГСРР та ЗУНР. Однак восени 1920 року, через зміну співвідношення сил на користь Польщі, РСФРР погодився з вимогою польської делегації не обговорювати проблему Східної Галичини. Підсумовуючи діяльність Галревкому, В. Затонський у листі від 23 вересня 1920 р. визнавав, що до такої серйозної справи, як перенесення соціалістичної революції «ми були дуже погано підготовлені», і наголошував на необхідності підготовки до повернення в Галичину.

Галицька Соціалістична Радянська Республіка стала прикладом радянської політики створення маріонеткових квазідержав на окупованих територіях. Попри проголошення радянської влади та низку декретів, ГСРР не мала реальної підтримки серед місцевого населення, обмежено контролювала територію та була повністю залежна від РСФРР і КП(б)У. Короткочасне існування цієї квазідержави демонструє, що ідеологічні плани більшовиків часто розходилися з реальною спроможністю впроваджувати радянську владу на нових землях. Дослідження діяльності Галревкому та ГСРР дозволяє краще зрозуміти механізми радянської експансії, обмеження місцевого суверенітету та роль маріонеткових утворень у реалізації політики Москви на Західній

Україні. Дослідження історичного досвіду ГСРР також дозволяє краще зрозуміти механізми функціонування квазідержав на сучасному етапі та їхню роль у реалізації зовнішньополітичних стратегій держав-кураторів.

Степан Василюшин (Тернопіль)
РОЗВИТОК МЕРЕЖІ ТА СОЦІАЛЬНЕ СПРЯМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В ТАРНОПІЛЬСЬКОМУ
ВОЄВОДСТВІ (1919–1939 РР.)

Проблематика становлення та розвитку професійно-технічної освіти у міжвоєнній Польщі, зокрема на теренах Східної Малополющі, посідає важливе місце у вивченні соціокультурних і освітніх процесів регіону. Тернопільське воєводство, як адміністративно-територіальна одиниця Другої Речі Посполитої, було простором активного перетину економічних, етнокультурних та політичних інтересів, що безпосередньо впливали на формування структури професійного шкільництва. У період 1919–1939 рр. професійно-технічна освіта виконувала не лише економічну, а й виразно соціальну функцію, стаючи інструментом реалізації державної політики у сфері «соціальної інженерії» та колонізаційного впливу на місцеве населення.

Актуальність дослідження зумовлена потребою комплексного аналізу функціонування мережі професійно-технічних навчальних закладів у Тернопільському воєводстві як складової частини освітньої системи Другої Речі Посполитої. З'ясування особливостей їхньої організації, змісту навчальних програм і соціального спрямування дає змогу глибше осмислити освітню політику польської влади щодо українського населення, а також механізми формування професійних кадрів для місцевої економіки.

Початковий етап становлення системи професійно-технічної освіти на території Тернопільського воєводства (1919–1932 рр.) характеризувався фрагментарністю організаційних засад, нестабільністю фінансування та відсутністю цілісного нормативно-правового регулювання, що зумовлювало повільне формування державної політики у цій сфері. Після відновлення незалежності Польщі у 1918 році новостворена держава зіштовхнулася з потребою уніфікації освітніх систем колишніх імперій – Австро-Угорської, Російської та Пруської, – які відрізнялися структурою, мовою навчання та підходами до професійної підготовки. У цьому контексті професійно-технічна освіта опинилася на периферії державних пріоритетів, поступаючись загальноосвітній та гімназійній школі, що сприймалися як ключові засоби формування польської національної ідентичності.

У 1919–1932 рр. професійно-технічна освіта не мала виразно окресленого інституційного статусу, що проявлялося у «значній хаотичності» мережі навчальних закладів і «недосконалості правового регулювання» (визначення сучасників). Відсутність єдиних програм, навчальних стандартів і централізованого контролю призводила до неузгодженості між підготовкою фахівців і реальними потребами регіональної економіки. У структурі воєводства не існувало сталої системи професійного шкільництва – окремі школи відкривалися на базі місцевих ініціатив, товариств ремісників чи церковних громад, проте їхня діяльність часто мала епізодичний характер через обмежене фінансування та кадровий дефіцит.

У суспільстві домінувала тенденція орієнтації молоді на здобуття гімназійної освіти, яка вважалася більш престижною та відкривала шлях до університетських студій і службової кар'єри. Натомість професійне навчання, особливо у ремісничо-технічних школах, сприймалося як «нижчий» освітній